

Pethő László

ÁLLAMI MŰSZAKI FŐISKOLA 1947-51

Absztrakt

A tanulmány egy felzárkóztató program keretében létrejött felnőttképzési kezdeményezés történetét vázolja és hatását elemzi. A második világháború után megalakult főiskola a gazdaság konkrét igényei alapján alakult meg. Létrejöttét a szakszervezetek kezdeményezték, a kormány biztosította a főiskola működésének finanszírozását. Az újonnan létrejött intézmény vállalta, hogy a felmerült igényekre reagálva nagyszámú mérnököt képez. A tanulmány követi a főiskola alapítását, bemutatja működését, vezetőit és tanárait, akiknek többsége pályakezdő oktató volt. Kiválasztásuk során igyekeztek eleget tenni a minőségbiztosítás feltételeinek, lényegesnek tartották, hogy komoly gyakorlati tapasztalattal rendelkezzenek. A szerző bemutatja a kiszemelt hallgatók toborzását, akiket főleg tanulni kívánó gyári alkalmazottakból és munkásokból választottak ki. A dolgozat írója külön kitér a főiskola programjában alkalmazott felnőttképzési módszerek alkalmazására. Kiemeli az instrutorok közreműködését, akik konzulensként és tanulást támogató személyként segítették a hallgatók tanulását. Végül konkrét példák bemutatásával áttekinti a felzárkóztató program mérlegét, és a végzett hallgatók karrierjének alakulását. Elemzése során említést tesz a kudarcokról, és vázolja a munka melletti tanulás speciális problémáit.

Kulcsszavak: felzárkóztatás; hatáselemzés; munka melletti tanulás

A felzárkóztatás elméleti háttere és néhány kérdése

A probléma megközelítése és kezelése régóta foglalkoztatja az oktatásszervezés és a felnőttképzés elméleti és gyakorlati szakembereit. A fejlett ipari országokban több száz éves múlttól beszélhetünk, ahol a felzárkóztatásnak a felnőttképzés hozzáférhetővé tétele érdekében kiterjedt rendszerei működtek és működnek (accés programmes). A témának tekintélyes mennyiségű és minőségű, nemzetközileg számon tartott és jegyzett, komoly visszhangot kiváltó szakirodalmi van (például Dörner et al., 2020; Egetenmeyer & Nuissl, 2010).

A különféle programok kidolgozása során váltakozó módon, időnként a szociális megfontolások, máskor gazdasági érdekek kerültek és kerülnek előtérbe. Ráadásul kiemelendő, hogy a felzárkóztatás kérdése számtalan esetben napjainkban is aktuális problémaként jelentkezik, még hozzá úgy, hogy annak megoldása rapid módon a különféle esetekre való beavatkozást és reagálást igényel. Példaként érdemes kiemelni, hogy a világot megrázó COVID19 esetében világszerte felmerült a hagyományos és a modern képzési eszközök alkalmazásának bevezetése és realizálása (Ständige wissenschaftliche Kommission der KMK, 2021).

Hazai viszonylatban kiemelendő a felnőttképzés kutatását vizsgáló és elemző szakemberek kiterjedt, sok törekvést feldolgozó és elemző munkássága (például Benedek et al.,

2022). Külön hangsúlyozandók a munka melletti tanulás kérdéseit vizsgálók eredményei, kiknek érdeklődése és tevékenysége a második világháborút követő évtizedekben teljesedett ki. A különféle politikai és gazdasági fordulatok is alakították és fokozták a kutatók térdelődését. Szép számmal idézhetők azok a kutatók, akik a háború utáni útkeresésre, utóbb a hatvanas-hetvenes évek gazdasági válságok hatásaira, majd a rendszerváltozás által generált gazdasági és szociális krízisekre fordítottak komolyabb figyelmet.

A dolgozat középpontjába emelt, csaknem nyolc évtizeddel ezelőtt megvalósult kezdeményezés, az 1947-ben életre hívott, azóta jócskán elfelejtett Állami Műszaki Főiskola (ÁMF) tevékenységét érdemes újra feleleveníteni és bemutatni. A megannyi szenvedélyes vita keresztüzében életre hívott intézmény működése szépszámu tanulsággal szolgált. A mindössze néhány évre kiterjedő működési tapasztalatainak felvillantása bizonyítja, hogy a hazai felsőoktatás és felnőttképzés gyakorlatban is akadtak időtálló és színvonalas teljesítmények.

Az ÁMF megalapítása

A második világháború befejezését követő néhány évben történt oktatáspolitikai – benünk felnőttképzési kezdeményezésekről, tekintélyes mennyiségű feldolgozás áll rendelkezésünkre. Példaként elég megemlíteni a szabadművelődés, a népfőiskolai mozgalom, a népi kollégiumi szerveződések és társaik hosszú sorát. A feltűnően sok kezdeményezés közös nevezője, hogy utakat és megoldásokat kerestek a világegés súlyos következményeivel való szembenézésre. Tiszteletre méltó, hogy bármely oldalról nyilvánultak meg, a magasan képzett és esetenként kevésbé iskolázott aktorok, szinte valamennyien kiutat, javaslatokat ajánlottak vagy kerestek a meglehetősen kilátástalannak tűnő helyzetből.

Az utóbbiak közül a példaként választott intézmény, az ÁMF is ebbe a körbe tartozik, hiszen olyan műszaki szakemberek gyorsított képzésére vállalkozott, amire korábban itt-hon nem, vagy alig akadt követhetőnek látszó előzmény. Megalapítását éles, késhegyre menő szakmai és politikai viták előzték meg. Az előbbieket közül kiemelendő az a tény, hogy a tekintélyes múltú József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem vezetői, professzorai és velük érző további oktatói ugyancsak megkérdőjelezték az ÁMF létjogosultságát. Ők főleg szakmai érveket, megfontolandó indokokat sorakoztattak fel. Jócskán megkérdőjelezték azt, hogy miként lehet szinte máról-holnapra megsokszorozni a gazdaság-irányítás által kért vagy inkább követelt műszaki diplomások számát.

Velük szemben ellenfeleik inkább politikai, de nem jelentéktelen mértékben szakmai indokokat is felsorakoztattak. Az utóbbiak közül legfontosabb érvnek a jól képzett műszaki szakemberek nyomasztó hiányát jelölték meg, amire meglátásuk szerint megoldást kellett találni, még hozzá rövid időn belül. A soroltak mellett inkább politikai köntösben, de szociális szempontok és indítékok is megjelentek. Ezek közül kiemelendő az a tény, hogy korábban jelentős számú, de felsőfokú tanulásra vágyó fiatal nem vagy alig kapott lehetőséget magasabb szinten való továbbtanulásra.

A felmerülő elképzelések, viták, javaslatok végére a politika tett pontot. A kormány rendelkezett az új felsőfokú intézmény létrehozásáról. A magyar köztársaság kormánya 14.010/1947. korm.számú rendelete döntött az állami műszaki főiskola létesítése tárgyában. A rendeletben szabályozták az ÁMF-be való bekerülés feltételeit, a tanulmányi időt,

és pontokba szedve részletezték a további működési feltételeket. A hivatkozott rendelet 3. §. 3. bekezdésében előírták, hogy a jelentkezőknek beiratkozásuk előtt két féléves előkészítő tanfolyamot kell elvégezniük. A megfogalmazottak mintegy igazolják, hogy jelentkezőknek felnőttképzési profilú oktatásban kell részt venniük.

A rendelet igyekezett kompromisszumokat keresni az ettől kezdve szétválasztott, külön-külön státusú Műegyetem és az ÁMF között. A felmerült érdekkülönbségekben és a korábban ugyancsak vitatott szakmai kérdésekben elhatárolták egymástól a feleket, előírták, hogy az oktatókat a Műegyetem „tanszemélyzetéből kell kiválasztani”. A szakmai követelmények következetes alkalmazását ugyancsak befolyásolta az a tény, hogy a rendelet véleményező jellegű jogosítványokat biztosított a Magyar Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezetének és a Szakszervezeti Tanácsnak, akik két-két képviselője kapott mandátumot a vezetésben, aminek komoly jelentősége volt az oktatók és a hallgatók kiválasztása során. (A mérnöki szakszervezet az előkészületek során is igen aktív, kezdeményező szerepet vállalt és végzett az ÁSZF keretében megvalósuló műszaki képzés létrejötté érdekében.) A jogszabályban egyúttal azt is leszögezték, hogy a vallás- és közoktatási miniszter lett a kiválasztott oktatók alkalmazója.

Külön érdemes kitérni egy, az előkészületek során komoly és éles vitákat kiváltó kérdésre, majd annak a rendelet keretében való megoldására. Korábban gyakran felmerült, hogy egyáltalán milyen mérnököket fognak képezni az ÁMF keretében. (Jellemző, hogy akadt olyan javaslat, miszerint inzelléreket képeztek volna.) Mérnökök lehetnek, lesznek-e egyáltalán? - fogalmazódtak meg a különféle kételyek. A rendelet 8. §. 3. bekezdése kompromisszumos megoldást talált. Eszerint az ÁMF-en oklevelet „nyert személyek tanulmányait a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen folytathatják”

Az ÁMF működéséről

A hivatkozott rendelet kihirdetése után az főiskola megkezdte működését. A fennmaradt, digitalizált és jól rendezett dokumentumokból (BME ÁMF egyetemi jegyzőkönyvek) a Hungaricana weboldalon (<https://www.hungaricana.hu/hu/>) jól követhető a főiskola igazgatása és működése.

Az ígéretes kezdetekre utal, hogy az 1947-ben megszervezett előkészítő tanfolyamok iránt komoly érdeklődés mutatkozott, hiszen 750 jelentkező akadt. Túlnyomó részük fővárosi vagy környékbeli volt, nem véletlen, hogy a továbbiakban az ország más részeiből jelentkezők felvételét is biztosították. A rendelet értelmében először 5 tagozatot indítottak el, s a következő szakokon kezdődött el az oktatás: rádió és telefon, textiltechnológia, textilvegyészet, fémtechnológia, üzemi és energiagazdaság.

A Németh József által publikált adatok szerint „1947-48-ban az előkészítő tanfolyamra jelentkezőkkel vizsgarendszerű beszélgetést folytattak, amelynek eredményeként 321 hallgatót vettek fel az előkészítő tanfolyamra. A tanfolyam eredményes volt. Akik végigjárták— az a tanfolyamra felvettek 60 százaléka volt —, eredményes felvételi vizsgát tettek. A felvételi vizsgára 522-en jelentkeztek, akik közül 346 hallgatót vettek fel az 1947—48-as tanévre. A felvett hallgatók 15 százaléka nem végzett középiskolát, 85 százalékuk érettségizett. A hallgatók szociális összetétele az akkori viszonyok között nagyon pozitív volt. Az

ÁMF-re felvettek 25 százaléka munkás, 6 százaléka paraszt, 36,5 százaléka iparos-kereskedő, 30 százaléka értelmiségi, tisztviselő, 2,5 százaléka polgári vállalkozó családból származott.” (Németh, 1985, p. 5)

Az érdeklődés a továbbiakban sem mérséklődött. A kezdetben kijelölt 5 tagozat idővel egyre bővült és hamarosan 15 tagozat — néhány vidékivel kiegészülve — jelent meg a kínálatban. Hamarosan megjelentek a szénbányászati, vaskohászati, élelmiszeripari, bőr-
ipari, nyomdaipari, erősáramú, szerveskémiai, nehéz vegyipari, épületgépészeti, repülő-
gépészeti és vasúti pályafenntartási szakirányok.

Az új szakok bővítésével párhuzamosan új képzési helyek is bekapcsolódtak. A gyakorlatközeliség hangsúlyozása nyilvánult meg abban, hogy Budapesten kívül a nagy ipari üzemek közelében kihelyezett tagozatokat szerveztek Csepelen, Győrött, Diósgyőrben, Ózdon és Veszprémben. Miskolc-Diósgyőrben és Veszprémben az ÁMF tagozatok megjelenése volt az első lépések egyike a néhány évvel később létrehozott műszaki egyetemek megalapítása érdekében.

Érdeemes még felidézni az oktatás egyik rendhagyó elemét. Mára ez különösnek minősül, de igazodva a hallgatók munkaterheléséhez, gyakorta előfordult, hogy nem a hallgatók mentek be a főiskolára, hanem az oktatók utaztak ki hozzájuk az alkalmi tantermekbe órákat tartani.

Az oktatás szervezése differenciáltan alakult. Az egyetemi háttérű oktatókon kívül mások is bekapcsolódtak az oktatás szervezésébe és magába a tanításba. Nézőpontunkat követve külön ki kell emelni az instruktorok alkalmazását és működését. Őket ma inkább neveznénk tutoroknak vagy mentoroknak. Többségük azért lett instruktor, mert a hallgatók közelében dolgoztak, így arra számítottak, hogy követni tudják tanulmányi előmenetelüket. Kiválasztásuk lényeges szempontja volt, hogy képzett és gyakorló műszaki szakemberek legyenek. Megbízásukat szerződéses alapon végezték, feladataik közé tartozott a rájuk bízott hallgatók munkájának figyelemmel kísérése, ösztönzése és segítése. Nemcsak az adott munkahelyen, hanem „felsőbb” szinteken is követték és ellenőrizték a hallgatók tanulmányi munkáját.

Az ÁMF igazgatósági üléseinek jegyzőkönyveit fellapozva bepillantást nyerünk a főiskolai mindennapi életébe és a vezetői fórum elé került problémákba (Állami Műszaki Főiskola - igazgatósági tanácsülések, 1947-1950).

Az igazgatósági tagok hozzászólásaiban megjelentek a főiskolára való bekerülés és a kiválasztás sokféle szempontból megközelített problémái. A következő hozzászólás arra utal, hogy nemcsak várát a jelentkezőket, hanem néhányukat inkább távol akarták tartani. *„Zoltai Zoltán titkár felhívja a figyelmet arra, hogy az ÁMF-en nagyon kell vigyázni arra, hogy oda nem való ember ne kerüljön be. Igen sok karrierista személy is bekerült eddig. Az előkészítő tanfolyam azt a célt szolgálja, hogy sikeres felvételi vizsga után a főiskolára bekerüljenek és kb. a 8 gimnázium anyagát tanulják meg. Az érettségivel rendelkező személyeknek felesleges ezt elvégezni.”* (Jegyzőkönyv, 1948. dec. 15)

A kiválasztás és a felkészítés hiányosságai is rendre előkerültek az igazgatóság ülésein. Hozzászólók aggódtak a színvonal biztosítása érdekében és bírálták a lazán vett követelményeket. *„Sajnos a vizsgák során a hallgatók előképzettségében súlyos hiányokat észleltünk. Meg kell állapítanunk, hogy az 1947 őszi felvételi vizsga túlságosan liberális volt. Rá*

kell mutatnunk, hogy az előkészítő tanfolyamot a múlt évinél komolyabban kell vezetni.” (Jegyzőkönyv, 1948. febr. 16.)

A jegyzőkönyvekben újra és újra megjelentek a hallgatók felkészültségében megmutató, nehezen feloldható hiányosságok. *„A hallgatók fogalmazási készségét nagyon kifogásolja. A másodéves hallgatók is, akik már némileg értik a dolgokat, sem írásban, sem szóban nem tudják kellőképpen kifejezni magukat. Szerinte a fogalmazási készség is elengedhetetlen feltétele egy jó mérnöknek. Ezért indítványozza, hogy a tanárok mindannyian fordítsanak nagy gondot erre, sőt a tanársegédek figyelmét is hívják fel ennek fontosságára.”* (Jegyzőkönyv, 1948. nov. 17.)

A hozzászólók alapján véve hasznosnak, megerősítendőnek tartották a tanulókörök tevékenységét. Időkeretük és szervezésük javítására és módosítására vonatkozott több észrevétel tették. *„A tanulókörök kezdésének időpontját 3 órára tesszük. Ha a hallgatók az üzemből 2 órákor eljöhettek, akkor a rendelkezésre álló időből egy órát még tanulásra veszünk el. Az előadások továbbra is 4 órákor kezdődnek, de előtte 3 órától tanulóköri munka lesz... A tagozatvezető úgy látja, hogy a tanulókör jól működik, csak a létszám kevés, úgy látszik, hogy a hallgatók akadályozva vannak, és nem tudnak 3 órákor megjelenni. Valószínűleg az üzemek nem egyeznek bele, hogy 2 órákor a munkát abbahagyják, mert ez a termelésben akadályt jelentene”.* (Jegyzőkönyv, 1948. szept. 15.)

A mindennapi munka és a tanulás összehangolása, egyeztetése folyamatosan napirendre került és ott is maradt. A bányászati tagozatból drámai hangvételű hozzászólásban jelentették meg a feszítő, rendre konfliktusokat generáló problémákat: *„A főiskola szabályzata előírja, hogy a hallgatóknak termelő munkában kell részt venni a tanulmányi idő alatt. Megpróbálták annak lehetőségét, hogy a bányászok reggel 6 órákor kezdtek dolgozni, 2 órákor kijöttek a bányából és holtfáradtan 4 órára bejöttek előadást hallgatni. Azzal a kéréssel fordultak a vezetőségéhez, hogy ne legyenek kénytelenek dolgozni egész héten, hanem csak szombaton délután és vasárnap.”* (Jegyzőkönyv, 1948. október 9.)

Komoly fejtörést okozott az, amikor a társadalomtudomány tárgyak és a hangsúlyozottan gyakorlatorientált képzési modell érdekei ütköztek. *„Az ülés utolsó pontjaként felmerült, hogy a társadalomtudomány c. tárgy gyakorlati óráinak számát kettőről háromra kell emelni... A vita után a tagozatvezető tanárok megállapodnak abban, hogy a gyakorlati órák számát csökkentik a társadalomtudomány javára. Azonban, hogy a hallgatók más tárgy anyagából se szenvedjenek hiányt az előadásokban, a lecsökkentett órákból a tanulóköri munka alatt kapnak képzést.”* (Jegyzőkönyv, 1948. november 17.)

Békésebb hangnemben zajlott az az ülés, amikor a vizsgákat és a vizsgákon felmutatott teljesítményeket értékelték. *„Az eredmények összehasonlítása után megállapítottuk, hogy az összes hallgatóknak közel kétharmad része valamennyi vizsgáját sikeresen letette. A többieknek nagyobbik része halasztást kért, és csak kisebb része vizsgázott elégtelenül... Tény az, hogy az elbírálásban jóindulatot alkalmaztunk, tény azonban az is, hogy a felmutatott teljesítmény várakozásainkat általánosságban lényegesen meghaladta! - Nehéz életkörülmények figyelembe vételével egyenesen megható az a szorgalom és eredmény, amelyet a hallgatók túlnyomó többségénél tapasztaltunk.”* (Jegyzőkönyv, 1948. február 18.)

Az imént hivatkozott rendeletben az ÁMF megalakításától kezdve szerepeltek a szak szervezeti jogosítványok. A továbbiakban — a hallgatók teljesítményének követése jegyében — az illetékes szakminisztériumok humán erőforrás biztosításával foglalkozó osztályain nyilvántartásokat vezettek a hallgatókról, regisztrálták előmenetelüket. Ha valakinek a teljesítményében hiányosságok, mulasztások jelentkeztek, akkor azt jelezték munkahelyük felé. Különösen szigorúan vették az időközi – negyed és félévente — megrendezett konferenciákon való részvételt. Az állami főhatóságon túl a későbbiekben egy újabb mozgalmi szervezet, a Demokratikus Ifjúsági Szövetség bekapcsolódott az ellenőrzésbe, és jogosítványokat kapott a hallgatók tanulmányainak ösztönzése és támogatása jegyében.

Az ÁMF vezetőiről, professzorairól és tanáiról

A képzés színvonalának garantálása érdekében az oktatóknak műegyetemi gyakorlattal kellett rendelkezniük, csak így vállalhattak tanári vagy szakvezetői szerepet. A főiskola vezetése igyekezett a rendeletben foglaltakat következetesen alkalmazni.

Teljes, mindenkit magában foglaló adatbázisunk nincs az oktatókról. A fennmaradt életrajzi és az egyes személyekkel készült interjú adatok alapján különféle karakterű oktatók és oktatói csoportok vettek részt a tanításban. A következőkben bemutatandó oktatók többsége olyan pályát futott be, amit mindmáig megörökítenek és számon tartanak. Velük szemben nem vagy alig ismerjük azokat, akiknek teljesítményét kevésbé vagy alig jegyzi az utókor.

Egyik csoportjába azok tartoztak, akik hallgatóként és oktatóként szorosan kötődnek a Műegyetemhez, mint Alma Materhez.

Közülük kiemelendő Vörös Imre az ÁMF igazgatója, aki kinevezését 44 éves korában nyerte el. Ő akkor már komoly szakmai múlttal rendelkező elismert tanár volt, hiszen 1926-tól dolgozott az egyetemen. Igazgatói pozícióját 1949-ig tartotta meg, utána pedig dékán, 1954-től pedig rektor lett. 1951-ben Kossuth-díjjal tüntették ki.

Sokirányú karriert futott be kortársa, Sályi István professzor, aki 1923-ban kapta meg oklevelét a Műegyetemen. Ezt követően néhány évig a Ganz Vagon- és Gépgyár műhelymérnöke, majd csaknem egy évtizeden át a Műegyetem tanársegédje volt. 1937-től 1949-ig a Szabadalmi Bíróság bírójaként dolgozott, emellett 1943 és 1949 között az Iparügyi Minisztérium munkatársaként is vállalt feladatokat. A gépészmérnök professzort 1953-ban Kossuth-díjjal tüntették ki. Az ÁMF-ben való közreműködését követően 1950-től 1961-ig a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem rektora volt.

A következő professzorok egy másik generációhoz, az ÁMF fiatalabb oktatói közé tartoztak. Számukra – az akkor pályájuk kezdetén tartó pályakezdő tanársegédek és gyakoronokok számára, új lehetőséget kínált fel az ÁMF keretében vállalt oktatás.

Gillemot László 1912-ben született, 1930 és 1935 között a Műegyetemen tanult, 1935-ben gyakornokként kezdte oktatói tevékenységét, 12 év múlva, 35 éves korában már nyilvános rendes tanárrá nevezték ki. Az ÁMF karakteres oktatói közé tartozott. 1954-57 között a Műegyetem rektori tisztét töltötte be, és a forradalom alatt vállalt szerepe miatt lemondásra kényszerült. Néhány év elmúltával 1965 és 1976 között újra vezetői feladatot kapott, tudományos rektorhelyettesként dolgozott az egyetemen.

ÁMF legfiatalabb oktatói közé tartozott az 1922-ben született Polinszky Károly, aki 1944-ben, szerzett vegyészmérnöki diplomát, a kezdetektől fogva tanított az ÁMF-en. 1948-ban szerzett doktori címet. 1949-től Veszprémben dolgozott, komoly szerepe volt a Veszprémi Vegyipari Egyetem megszervezésében. Előbb dékán, később 1961-63 között rektor lett. 1961-ben Kossuth díjjal tüntették ki. 1963-1980 között politikai pályára lépett, művelődésügyi, oktatási miniszterhelyettesi és miniszteri pozíciókat töltött be.

Az itt következő példák arra utalnak, hogy az ÁMF oktatói között azok is komoly feladatot kaphattak, akik nem annyira egyetemi múltjuk, hanem sokkal inkább gyakorlati tevékenységük miatt vettek, vehettek részt az oktatásban.

Egyikük, Pohl László ózdi mérnök ekképpen emlékezett vissza pályájára:

„A gyárnak volt régen egy magániskolája, ahol többgenerációs kohászok tehetséges gyerekeiből középkádereket, művezetőket, technikusokat képeztek. Ott mérnökként tanítottam” - Ezt követően az 1949-ben alapított ÁMF ózdi tagozatán azokat oktatta, akik a háború miatt nem tudtak mérnöki diplomát szerezni. Tanárként a Miskolci Egyetem, majd a Dunaújvárosi Főiskola kihelyezett tagozatán is számítottak rá.” (Pohl, 1995, p. 5)

Tőle lényegesen nagyobb ívű, sokirányú pályát futott be az 1907-ben Nagyváradon született Heller László. Ő 1927-től Zürichben tanult, ott lett, a világ egyik legjobb műszaki egyetemének, az Eidgenossenschaftliche Technische Hochschule-nak hallgatója. Egyetemi tanulmányai szakmai előmenetelét is megalapozták. Diplomájának megszerzése után gyakornoki-tanársegédi felkérést kapott és teljesített a Zürichi Egyetemen. Kapcsolatát a későbbiekben is fenntartotta, de 1933-tól váltott, és attól kezdve Budapesten dolgozott. Hazatérve mérnöki irodát nyitott, és különféle szakmai feladatok teljesítésére vállalkozott. Kiemelkedő jelentőséget kapott az a sokoldalú kapcsolat, ami közte az Egyesült Izzóval és annak elnök-vezérigazgatójával Aschner Lipóttal alakult ki. A magyar iparfejlesztésben kiemelkedő szerepet játszó menedzser megkülönböztetett figyelmet fordított a vállalatánál a humán erőforrás fejlesztésére. A Svájcból hazatérő mérnök kiemelkedően fontos megbízást kapott az Izzó Ajkai Erőművének tervezésében és megvalósításában. Ő dönthetett arról, hogy milyen külföldi gépeket és berendezéseket rendeljenek meg a készülő erőmű számára. Konkrét gyakorlati feladatként ebben az esetben szembesült először azzal, hogy megoldást kellett keresnie és találnia az erőmű hűtőrendszerének megvalósítására, méghozzá úgy, hogy a kiválasztott telephely nem rendelkezett kellő mennyiségű hűtővízforrással. Így merült fel a légkondenzációs berendezés alkalmazása, amire utóbb nem került sor. A felmerült feladat megoldására vonatkozó elképzelése azonban nem ment veszendőbe, hanem 1942-ben Heller László világszabadalomként jegyeztette be és védte le találmányát.

Itthon alkalmazkodnia kellett az ország életében bekövetkezett változásokhoz. Szakértelmét kamatoztatva a Független Kisgazdapártban lett az energiapolitikai feladatok szakértője. A kor történetének ellentmondásos napjait felidézve, rendhagyónak minősül az az esemény, amikor 1948-ban alma materében a Zürichi Egyetemen védte meg doktori disszertációját. Mindennapos szakmai tevékenysége továbbra sem változott, igyekezett megfelelni a most már főleg állami vállalatoktól érkezett megbízásoknak. Energiagazdálkodási vállalatoknál kapott igazgatói és főmérnöki beosztásokat. Előbb esetenként, később pedig egyre rendszeresebben vállalt oktatói feladatokat. Tanított az Állami Műszaki

Főiskolán, utóbb amikor a főiskola visszatért az egyetem kebelébe, akkor a Műegyetem oktatója lett.

Ezzel párhuzamosan komoly szerepet kapott az újító mozgalomban, aminek fontos dokumentumai olvashatók az Újítók lapjában. Ekkor került kapcsolatba a Szovjetunióból illetve Szibériából hazatérő Hevesi Gyula mérnök-politikussal, aki előbb az Országos Találmányi Hivatal elnökeként, később pedig a Magyar Tudományos Akadémia alelnökeként kísérte figyelemmel és ösztönözte Heller sokoldalú innovatív tevékenységét. A Műegyetem oktatójává vált mérnök látványosan haladt előre, Kossuth-díjban részesült, egyetemi tanár, később pedig akadémikus lett (Pethő, 2019).

A laikus közönség Heller professzort az 1965-ben készült Nehéz emberek című filmben való közreműködése kapcsán ismerte meg.

Az ÁMF hallgatóinak kiválasztásáról, karrierjük alakulásáról és a tanulmányaikat feladókról

Az egykori hallgatók utóéletéről hézagos információk állnak rendelkezésre. Valószínűsíthető, hogy csak bizonyos — egyáltalán nem jelentéktelen — részük számára jelentett komoly felemelkedési lehetőséget az ÁFM keretében való tanulás. A legeredményesebb karriert befutókat a médiák is követték és népszerűsítették. A főleg a nyomtatott sajtóban megjelent interjúkban és beszámolóikban mutatták be a megkérdezettek pályájának alakulását. Az ÁMF működésének rövid időszakában főleg azok kaptak nyilvánosságot, akiket ilyen-olyan okból példaképpül ajánlották a potenciális jelentkezők elé.

Az Arcanumon elérhető, általam kiválasztott cikkek jelentős része jóval később, a hetvenes évek közepén kezdte bemutatni az egykori főiskolásokat, illetve pályájuk alakulását. Újabb évtized kellett ahhoz, hogy a Jövő mérnöke, a Műszaki élet felidézze az ÁMF múltját, valamint az egykori hallgatók pályáját.

A kezdetben megjelent cikkek egyértelműen sikerorientáltak voltak. Hangsúlyozták a képzésben rejlő lehetőségeket, annak pozitívumait és eredményességét. A látókörömbé került szórványos adatok arra utalnak, hogy az egykori főiskolások tekintélyes része – igen különféle okokból –, de nem tudta folytatni vagy befejezni tanulmányait. Az okok között az előképzettség hiánya, a fennállt hátrány behozhatatlansága, és a munka melletti tanulás nehézségei kerültek elő a leggyakrabban. Igen nagy megterhelést jelentett az, ha valaki fizikai munkavégzés mellett próbált eleget tenni tanulmányi kötelezettségeinek.

A következőkben sajtó és egyéb forrásadatok alapján mutatok be ABC rendet követve több karriert. Áttekintésükből kiviláglik, hogy sokan indultak falvakból és kisebb településekről. Jellemző, hogy nagyon sok irányban szereztek végzettségeket, majd ezek birtokában lépcsőről-lépésre haladtak előre. Túlnyomó többségük megmaradt a hétköznapi gyakorlat közelében, s az ott elért teljesítményeket felmutatva jutott jelentősebb pozíciókhoz.

Fecskés Mihály 1951-ben kapott az ÁMF-en bányamérnöki, később a Műegyetemen utász hadmérnöki oklevelet. A Honvéd Műszaki Csapatoknál töltött szolgálat után a Tata-bányai Szénbányánál dolgozott 1983-ban történt nyugdíjazásáig. 1960-ban a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemen bányaiipari gazdasági mérnöki oklevelet szerzett. Vezetői

munkáján túl a bányagépesítésterén végzett kutató munkát, több újítása volt. (Fecskés Mihály okl. bányamérnök, 2003)

Gara Miklós 1948-ban lett az ÁMF Nyomdaipari Tagozatának hallgatója. Tanulmányait később Műegyetemen folytatta, ahol vegyészmérnöki diplomát szerzett. 1963-tól a Könnyűipari Műszaki Felsőfokú Technikumban tanított nyomdaipari ismereteket, majd 1972-től a Könnyűipari Műszaki Főiskola Nyomdaipari Tanszékének vezető tanára, utóbb főigazgató-helyettese lett (Vámos, 1988).

Gellai István 1927.május 2-án született Endrődön, iskoláit ott végezte. 1946-ban Budapesten a Schmidt és Császár malomban helyezkedett el és ott dolgozott 1949-ig. Ez időszak alatt különböző tanfolyamokon vett részt, elvégezte az Állami Műszaki Főiskola előkészítő tagozatát, szakérettségét tett, majd felvételt nyert a Főiskola Élelmiszervegység szakának esti tagozatára. A munka mellett tanult, de egészségileg nem bírta a sok laboratóriumi foglalkozást, a sok jegyzetelést - tankönyv nem volt -, ezért mindezek arra ösztönözték, hogy szakmát változtasson. 1949 őszén átjelentkezett Sopronba a Műszaki Egyetemre, az akkor induló Földmérőmérnöki Kar nappali tagozatára. 1953-ban diplomázott és az Egyetemen maradt, a Geodéziai Tanszéken dolgozott tanársegédként 1959-ig (Emlékezés Gellai Istvánra, 2009).

Nagyívű és látványos karriert futott be Gorjanc Ignác, aki a Jászberényi Hűtőgépgyár Állami díjas vezérigazgatójaként vált közismert menedzserre. Gorjanc Csepelen a Motorkerékpárgyárban volt esztergályos, majd a háború befejezése után nagyot változott az élete. Kézrel írott életrajzában a következőképpen idézte fel az akkor történeteket: *„A Központi Osztályon, mint sajtófelelős és pártcsoport-bizalmi végeztem pártmunkát. Tevékenyen részt vettem falujáráson és agitációs munkában. 1949-ben visszakerültem az átszervezett Nagytömegcikk Osztályra, mint tervezési csoportvezető.”* (Gorjanc, 1976 idézi Pethő, 2017, p. 314)

Munkája mellett - élve a kínálókozó lehetőségekkel - szinte folyamatosan tanult. Előbb felső ipariskolai végzettséget szerzett, 1949-től kezdve pedig már az ÁMF csepeli tagozatának hallgatója lett. Az új képzési forma bevezetését Csepelen is élénk figyelem kísérte, a Fogaskerék című üzemi lap igen gyakran foglalkozott a kezdeményezéssel és mutatta be a képzésben való részvételre vállalkozó jelentkezőket. A Fogaskerék terjedelmes írásban mutatta be az új kezdeményezést, különösen azért, mert 1948-tól a csepeli tagozat is elindult.

Az egyetemi anyagkönyvekben vezetett nyilvántartásokból látható, hogy a hallgatók 8 félév alatt sokféle szaktárgy követelményeit teljesítették. Oroszul is kellett tanulniuk, de lényegesen kevesebb ideológiai tárgyból kellett vizsgázniuk, mint későbbi utódaiknak. Visszatérve alanyunkra, ő 1949-ben lett az ÁMF csepeli fémtechnológiai tagozatának hallgatója, és 1953 júniusában már a Műegyetemtől kapta meg mérnöki diplomát. Akkor Csepelen már üzemvezetővé lépett elő, de nem sokáig tölthette be ezt a funkciót, mert minisztériumi káderosztály kezdeményezésére Jászberénybe vezényelték főmérnöknek a Fémnyomó és Lemezárugyárba, ami később Lehel Hűtőgépgyár néven vált ismertté. Egy 1986-ban készült interjúban ekképpen idézte fel státuszának megváltozását:

„Amikor 1954-ben parancsot kaptam, akkor még így festett a kinevezés —, hogy irány Jászberény, nehéz szívvel jöttem el. Nem lett könnyebb akkor sem, amikor körülnéztem. Út

helyett valami kátyús, latyakos ösvény, az üzemben használhatatlan gépek, város helyett földszintes település. Ma már nem is tudják, mi az a fakarusz, a pöfögő bányászjárat, amellyel az emberek a környező községekből naponta bejártak. Az ötvenes évek ipari zúrzavara itt ugyancsak tetten érhető volt” (Gorjanc, 1986 idézi Pethő, 2017, p. 317)

Gorjanc Jászberényben gyorsan és látványosan haladt előre, vezetése alatt lényegesen megváltozott a korábbi hadiüzem profilja. 1957-től megkezdődött a hűtőszekrények gyártása, sőt ezzel párhuzamosan a Brüsszeli Világkiállításon Nagydíjjal elismert Heller-Forgó féle légkondenzációs berendezés gyártást is felvállalták. A menedzseri funkcióban való előrehaladása után – a kor gyakorlatának megfelelően – politikai szerepeket is kapott, 1962-ben az MSZMP megyei bizottságának tagja lett, 1967-től haláláig országgyűlési képviselő volt, 1975-től pedig a parlament ipari bizottsága elnöki funkcióját is betöltötte. 1976-ban legközvetlenebb munkatársával László Károly főmérnökkel együtt az Állami Díj II. fokozatával tüntették ki.

Gorjanc Ignác legközelebbi munkatársának számított László Károly, a Hűtőgépgyár egykori főmérnöke. 1917-ben Győrben született, később Csepelre került. Többfelé járt egyházi iskolába, érettségi vizsgát tett és Csepelen dolgozott. Az ÁMF-be való toborzás alkalmával érettségi bizonyítványa inkább hátránynak számított, de felvételi bizottság mégis felvételét javasolta az ÁMF-re, ahol a Műegyetem által kibocsájtott mérnöki diplomát szerzett. Ezt követően 1955-ben őt is Jászberénybe irányították, ahol elismert és népszerű ember lett. 1956-ban a Munkástanács elnökévé is megválasztották, de mivel nagy szükség volt szakértelmére, szerepvállalása felett hamarosan napirendre tértek. A következő két évtizedben vezetésével komoly eredményeket értek el a Hűtőgépgyár fejlesztése terén. 1957–1980 között kilenc szabadalmat jegyzett. Tevékenységével példát is mutatott, mert beosztottai további 82 szabadalmat regisztráltak. Innovációs teljesítménye is hozzájárult ahhoz, hogy 1976-ban Gorjanc vezérigazgatóval megosztva Állami Díjban részesült.

Molnár Gáspár a Kismotor és Gépgyár főmérnökeként vált ismertté. 1977-ben adott nyilatkozatában a következőképpen foglalta össze pályájának alakulását: *„Befejeztem a polgári iskolát és otthon megbeszéltük, hogy tanonc leszek. Bejöttem a városba, és jelentkeztem. Úgy válogattak ki bennünket, mint ma az egyetemre: kétszázból felvettek negyvenünket. 1946-ban szerszámmarós segéd lettem. Ekkor indultak az esti technikumok, nekivágtam. Innen azonnal az Állami Műszaki Főiskolára mentem, amely közben beolvadt a Műegyetembe. 1954-ben szereztem diplomát: gépész-, gyártástechnikaimérnök lettem. 1950-ben művezető, 51-ben készülékszerkesztő technikus, 54-ben gépműhelyvezető, 57-ben ugyanott üzemvezető, 64-ben az összevont gyár központjában osztályvezető és végül, 1967-től főmérnök.”* (Lukács, 1977)

Összegzőképpen

Az alig néhány évig létezett ÁMF jórészt eleget tett a felzárkóztatás igénye jegyében és szellemében megfogalmazott feladatának. Az intézmény rendkívüli körülmények közepette, alapvetően jószándékú megközelítéssel, kritikus és fontos problémák megoldására vállalkozott. Oktatóinak és hallgatóinak jelentős hányada színvonalas teljesítményt nyújtott, mások eleget tettek a vállalt feladatok teljesítésének, de olyanok is sokan akadtak, akik különféle okokból nem tudtak élni a felkínált lehetőséggel.

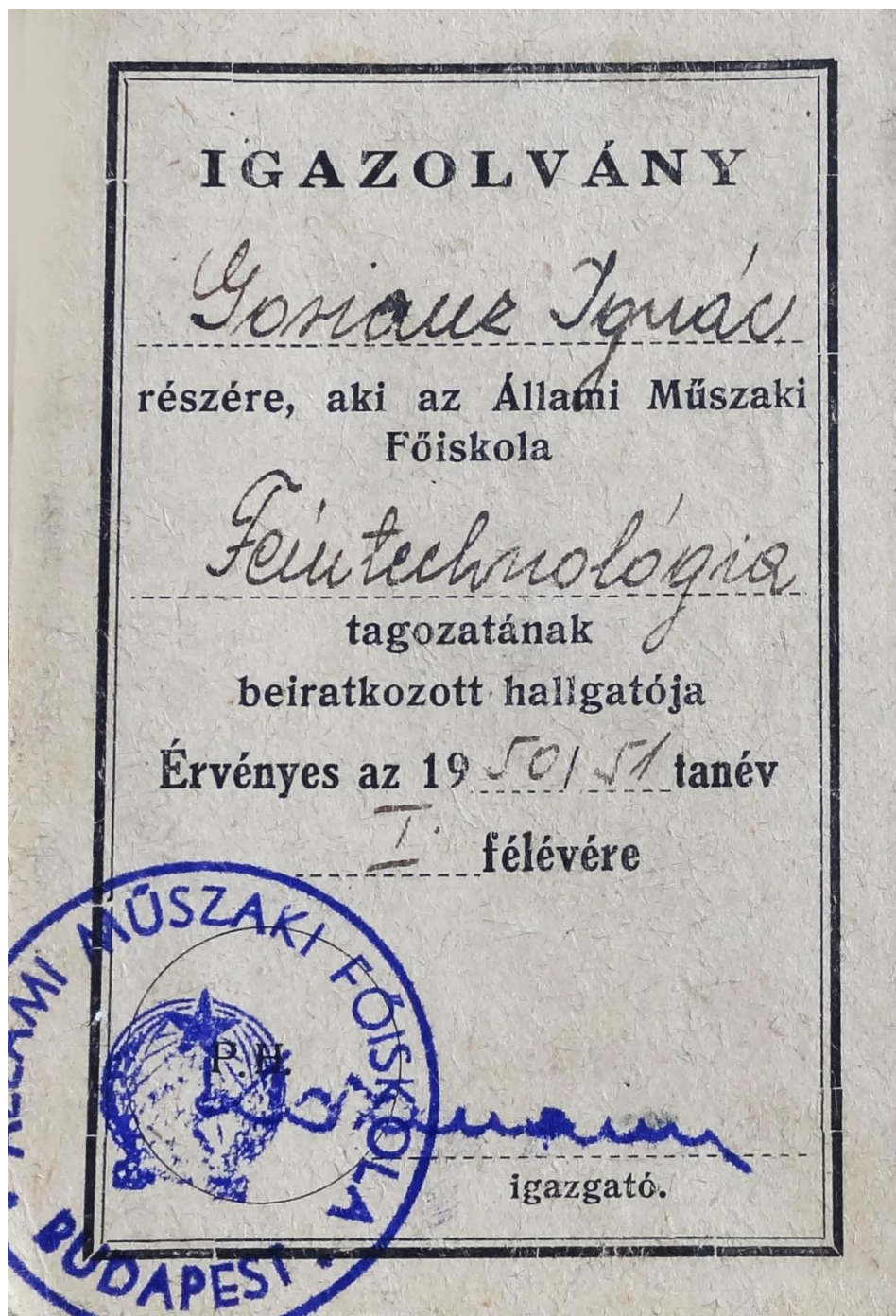
Felhasznált források:

- 14010/1947. (XI. 28.) Korm. rendelet állami műszaki főiskola létesítése tárgyában. Jogkódex. https://jogkodex.hu/jsz/1947_14010_korm_rendelet_5361377
- Állami Műszaki Főiskola - igazgatósági tanácsulések (1947-1950). Állami Műszaki Főiskola (1947-1950) HU BMEL 23/a. HUNGARICANA Közgyűjteményi portál. https://library.hungaricana.hu/hu/view/BME_IT_1947-1950/?query=%C3%A1llami%20m%C5%B1szaki%20f%C5%91iskola%20igazgat%C3%B3i%20tan%C3%A1csa&pg=0&layout=s
- Benedek, A., Harangi, L., & Maróti, A. (Főszerk.). (2002). *Felnőttoktatási és -képzési lexikon*. Országos Közoktatási Intézet Kiadója- Szaktudás Kiadó Ház Rt.
- Dörner, O., Grotlüschen, A., Käßlinger, B., Molzberger, G., & Dinkelaker, J. (Eds.). (2020). *Vergangene Zukünfte – neue Vergangenheiten: Geschichte und Geschichtlichkeit der Erwachsenenbildung (1st ed.)*. Verlag Barbara Budrich. <https://doi.org/10.2307/j.ctv16t674x>
- Egetenmeyer, R., & Nuissl, E. (Eds.). (2010). *Teachers and Trainers in Adult and Lifelong Learning*. Peter Lang Verlag.
- Emlékezés Gellai Istvánra (2009). *Geodézia és kartográfia*, 2009(5), 45.
- Fecskés Mihály okl. bányamérnök, aranyokleveles utász hadmérnök (2003). *Bányászati és Kohászati Lapok – BÁNYÁSZAT*, 136(1), p. 77.
- Jegyzőkönyv (1948. február 16.). Állami Műszaki Főiskola - igazgatósági tanácsulések, 1947-1950. Állami Műszaki Főiskola (1947-1950) HU BMEL 23/a.
- Jegyzőkönyv (1948. február 18.). Állami Műszaki Főiskola - igazgatósági tanácsulések, 1947-1950. Állami Műszaki Főiskola (1947-1950) HU BMEL 23/a.
- Jegyzőkönyv (1948. szept. 15.). Állami Műszaki Főiskola - igazgatósági tanácsulések, 1947-1950. Állami Műszaki Főiskola (1947-1950) HU BMEL 23/a.
- Jegyzőkönyv (1948. október 9.). Állami Műszaki Főiskola - igazgatósági tanácsulések, 1947-1950. Állami Műszaki Főiskola (1947-1950) HU BMEL 23/a.
- Jegyzőkönyv (1948. november 17.). Állami Műszaki Főiskola - igazgatósági tanácsulések, 1947-1950. Állami Műszaki Főiskola (1947-1950) HU BMEL 23/a.
- Lukács T. (1977. január 14.). Tanoncból lett főmérnök. *Esti Hírlap*.
- Németh, J. (1985. március 2.). Az új értelmiségért. *Műszaki Élet*, 5.
- Pethő, L. (2017). Vezérigazgató és képviselő – Gorjanc Ignác pályaképe. In Pethő L. (Főszerk.), *Jászberény története a harmincas évektől az ezredfordulóig* (pp. 311-336). Jászszági Évkönyv Alapítvány. <https://mek.oszk.hu/18100/18169/18169.pdf>
- Pethő, L. (2019). Heller System, avagy egy találmány nagyívű karrierje. *Művelődés*, 72(5), 24-27.
- Pohl, L. (1995. november 11.). A gyárnak adtam az életemet. *Észak-Magyarország*. 5.
- Ständige wissenschaftliche Kommission der KMK (StäwiKo) (2021, Juni 11). *Pandemiebedingte Lernrückstände aufholen – Unterstützungsmaßnahmen fokussieren, verknüpfen und evaluieren*. https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/pdf/KMK/SWK/2021/2021_06_11-Pandemiebedingte-Lern-ruckstaende-aufholen.pdf
- Vámos, Gy. (1988). Szeretettel köszöntjük dr. Gara Miklóst 60. születésnapja alkalmából. *Magyar Grafika*, 32(2), 1.

Mellékletek:

1.sz. melléklet: Gorjanc Ignác ÁMF igazolványa

Forrás: Pethó, 2017, p. 322.

2. sz. melléklet: László Károly Állami Díja

Forrás: Pethő, 2017, p. 328.

